
.týždeň

© Vladimír Marko, Vydavateľstvo W PRESS, 2026
ISBN 978-80-89879-46-5

* I *

Osobnosti našich dejín

Vladimír Marko

Predhovor

Väčšina ľudí – nás Slovákov nevynímajúc – má o svojej histórii len kusé a navyše aj dosť schematické vedomosti. Chýbajú nám súvislosti, chýbajú nám vzťahy, ale chýba nám aj dosť veľké množstvo informácií ako takých. Naša historická mozaika obsahuje len zopár kamienkov, navyše umiestnených dosť rozhádzane. A tak stačí, aby ktokoľvek doplnil chýbajúce kamienky podľa svojich zámerov a môže vzniknúť viacero histórií, často ideologizovaných a spolitizovaných. Deje sa tak po celé historické epochy vrátane tej súčasnej.

My Slováci máme, v porovnaní s ostatnými susednými národmi, ešte jeden problém. Celú historickú epochu od rozpadu Veľkomoravskej ríše až po vznik Československa sme do svojej historickej pamäti neprevzali. Dejiny Uhorska akoby neboli súčasne aj našimi dejinami. Je pravdou, že Slováci či ich slovanskí predkovia neboli v tom čase dejinotvorným národom – na rozdiel od krátkych sedemdesiatich rokov trvania Veľkej Moravy. Celý čas trvania Uhorského kráľovstva sme však boli súčasťou jeho histórie. Jeho králi boli aj našimi kráľmi, jeho historické víťazstvá a prehry boli aj našimi historickými víťazstvami a prehrami.

Naše historické vedomie osobitosti v rámci Uhorska sa začalo formovať v neskorom stredoveku, predstava, že tvoríme samostatný národ s právom na vlastný jazyk, kultúru a politické zastúpenie, sa rozšírila na prelome 18. a 19. storočia a výrazne počas revolučných rokov 1848 – 1849. Stále sa však ten istý človek mohol považovať za Slováka (podľa jazyka) aj za Uhra (podľa príslušnosti ku kráľovstvu). A to život v strednej Európe ponúkal aj ďalšie možnosti. Veľký učenec zo začiatku 18. storočia, Matej Bel, tak mohol o sebe tvrdiť, že je „*Lingua Slavus, natione Hungarus, eruditione Germanus*." (Jazykom Slovák, národom Uhor, vzdelaním Nemec).

Projekt, ktorého výsledkom je táto kniha, zahŕňa sto významných osobností z dejín (územia dnešného) Slovenska. Jednotlivé časti vychádzali (a tie posledné stále ešte vychádzajú) v časopise .týždeň od 1. čísla roku 2025. Samotná kniha obsahuje krátke životopisy prvých päťdesiatich z nich, od germánskeho vládcu Vannia (žil na začiatku nášho letopočtu) až po štúrovského revolučného básnika Janka Kráľa z polovice 19. storočia.

Päťdesiat životopisov je vlastne päťdesiat kamienkov do mozaiky slovenskej histórie. Vďaka nim by mali byť vedomosti čitateľa o našich dejinách predsa len o niečo kompletnejšie.

Vladimír Marko

·1·

∗ Vannius ∗

0? ··· 50

Ako prvý vládol na území Slovanov

Ak chceme pátrať po prvom vládcovi na území dnešného Slovenska, musíme sa vrátiť v histórii o viac ako 800 rokov pred veľkomoravskými kniežatami. Titul prvého vládcu vládnuceho nad časťou slovenského územia patrí totiž kvádskemu náčelníkovi menom Vannius.

Germánske kmene Markomanov a Kvádov začali prenikať na naše územie na rozhraní druhého a prvého storočia pred naším letopočtom. Neboli však prvým známym etnikom či historickým národom, ktoré sa na našom území usídlili. Tento titul patrí Keltom. Ich výraznejší prienik do Karpatskej kotliny sa dá sledovať približne od prvej polovice 4. storočia pred naším letopočtom, teda asi tristo rokov pred príchodom Germánov. Kým však Kelti nevytvorili centrálne organizovaný štátny útvar, germánske kmene áno.

Jeden z takýchto útvarov vytvoril na území dnešných Čiech markomanský náčelník Marobud. Podľa niektorých autorov siahala jeho moc od Dunaja na juhu k Labe na západe a k Visle na severovýchode. Vzhľadom na riedke osídlenie vtedajšej Európy a malý počet členov Marobudovej armády je však pravdepodobnejším rozsahom jeho ríše podstatne menšie územie, zhruba na mieste dnešnej južnej Moravy. Bolo to niekedy na prelome letopočtov, teda v čase, keď bola veľká časť Európy pod nadvládou mocnej Rímskej ríše. Tá si prísne strážila svoje postavenie a potláčala každý pokus o oslabenie svojho vplyvu. Marobudova moc tak bola tŕňom v jej oku. V roku 5 alebo 6 nášho letopočtu preto zorganizovala proti nemu vojenskú výpravu vedenú neskorším cisárom Tiberiom. Historicky to nebola významná výprava. Navyše ani neskončila víťazstvom Ríma, keďže Tiberius sa radšej rozhodol uzavrieť s Marobudom prímerie. Pravdepodobne s tou podmienkou, že Marobud bude poslušným vazalom Ríma.

Podstatne významnejšie stretnutie Rímskej ríše s germánskymi kmeňmi sa odohralo o štyri roky neskôr, na západ od územia ovládaného Marobudom, v rímskej provincii Germánia.

Správcom provincie bol v tom čase 55-ročný Publius Quinctilius Varus. Bol to namyslený hlupák. Aspoň tak sa o ňom zmieňujú historici. Svoj vysoký post nezískal vďaka svojim skúsenostiam či vodcovským kvalitám, ale len a iba na základe protekcie. Svojej práci nerozumel, život a kultúra germánskych kmeňov mu boli cudzie, považoval ich jednoducho za barbarov. A ako sa ukázalo neskôr, ani jeho vojenské kvality nestáli za nič. Keď sa dozvedel, že germánske kmene sa pripravujú na vzburu, rozhodol sa prejsť krížom cez provinciu, aby možné povstanie prekazil, ale hlavne aby demonštroval svoju silu. Jeho vojsko tvorili tri légie, šesť kohort pechoty a tri jazdecké oddiely v celkovej sile dvadsaťtisíc mužov. Spolu s vojenskými oddielmi tiahli aj rodiny legionárov. Keď sa Varova armáda dostala do úzkeho údolia v Teutoburskom lese, na rozhraní dnešného Dolného Saska a Severného Porýnia-Vestfálska, bola celá vojenská kolóna dlhá asi 3,5 kilometra. V tom momente na ňu zaútočili zboku Germáni. V úzkej doline nemohli Rimania použiť svoju stratégiu boja v otvorenom priestore a navyše silno pršalo, pôda rovnako ako ich štíty boli silne premáčané. Celý boj bol vlastne jeden veľký masaker. Ak sa aj niekomu podarilo uniknúť, utopil sa v blízkych močiaroch. Zajatci, ktorí prežili, vrátane žien a detí, boli obetovaní germánskym bohom, predaní do otroctva alebo jednoducho zmasakrovaní. Bitka v Teutoburskom lese bola jednou z najväčších porážok Ríma v dejinách. Tri légie, o ktoré ríša prišla, už nikdy neobnovila. A ríša prišla aj o správcu provincie, keďže Varus spáchal samovraždu – prepichol sa mečom. Legenda vraví, že cisár Octavianus Augustus blúdil týždne po tom, ako sa dozvedel výsledok bitky, po svojom paláci, bil hlavou do múrov, trhal si vlasy a kričal do prázdna: „Varus, Varus, vráť mi moje légie!“ (*Vare, Vare, rede mihi legiones meas!*)

Táto bitka tým, že sa odohrala niekoľko sto kilometrov od územia dnešného Slovenska, nemá zdanlivo s témou venujúcou sa prvému vla-

dárovi na našom území nič spoločné. A ona má. Aj keď len okrajovo, ale má. Hlavným veliteľom germánskych kmeňov vo víťaznej bitke v Teutoburskom lese bol vojvodca menom Arminius. No a tento Arminius, zrejme posilnený víťazstvom nad Rimanmi, sa v roku 17 rozhodol vyzvať jedného zo svojich východných susedov – Marobuda. Vzájomné potýčky síce neskončili víťazstvom žiadnej zo strán, výrazne však oslabili Marobudovu pozíciu ako hlavy ríše a ten ju tak musel v roku 19 opustiť. Ako vazal Ríma sa uchýlil pod jeho ochranu a svoj život dožil v Ravenne.

Marobud si však vytvoril silnú armádu a tá po jeho odchode do exilu zostala bez veliteľa. Rimania chvíľu nevedeli, ako s ňou naložiť, nakoniec ju v roku 21 dali k dispozícii Marobudovmu východnému susedovi – Vanniovi. Ten sa tak stal mocným náčelníkom a v roku 21 mohol vystúpiť na javisko dejín. Takže keby nebolo Arminia, Marobud by sa nemusel uchýliť do exilu a jeho vojsko by nepripadlo Vanniovi. A tak mohol Vannius budovať na území dnešného Slovenska prvý štátny útvar. A keďže bol poslušný Rímu, ten na oplátku pomenoval jeho ríšu *Regnum Vannianum* (Vanniovo kráľovstvo) a samotnému Vanniovi pridelil titul *rex* (kráľ).

Veľkosť Vanniovej ríše sa len ťažko odhaduje. Podľa Tacitových Letopisov usadili Rimania Marobudove oddiely „za Dunajom, medzi riekami Marus a Cusus“ („*Danuvium ultra inter flumina Marum et Cusum*“). Marus sa najčastejšie spája s dnešnou Moravou a Cusus zase s Váhom alebo Hronom. V takomto prípade by Vanniovo kráľovstvo zaberalo územie dnešného Bratislavského, Trnavského a Nitrianskeho kraja.

Vannius systematicky budoval svoju ríšu. Na jej obranu, ako aj na lúpežné výpravy do okolitých území mal k dispozícii silnú armádu. Jej základy tvorilo Marobudovo vojsko, spojil sa však aj so sarmatským kmeňom Jazygov. Tí sa usídlili na východ od jeho ríše, na stepiach dnešného východného Maďarska. Boli to vynikajúci jazdci a Vannius ich za „spoluprácu“ odmeňoval podielom na koristi. Vanniovo bohatstvo malo niekoľko zdrojov. Tým prvým boli lúpežné výpravy, tým druhým boli dary od Rímskej ríše, ktorá si takýmto spôsobom kupovala jeho

lojalitu. Okrem toho viedli cez naše územie z juhu na sever viaceré obchodné cesty. Z nich najvýznamnejšou bola Jantárová cesta. Tá viedla z mestečka Aquileia na severnom Jadrane až po pobaltské krajiny na severe. Prepravoval sa po nej jantár z východobaltských nálezísk, ďalej dobytok, kože, kožušiny, perie a otroci smerom na juh a sklenené, strieborné, bronzové a iné výrobky na sever. Cesta viedla cez západnú časť Vanniovej ríše a vladár ju šikovne využíval, aby za voľný prechod vyberal primerané poplatky. Výhodou bola tiež poloha jeho kráľovstva v blízkosti bohatej rímskej provincie Panónia. Tá sa rozprestierala na juh od jeho ríše, prichádzali z nej vyspelé remeselné výrobky, ako keramika, bronzový riad či zbrane.

Tak ako rástla Vanniova moc a ako rástlo jeho bohatstvo, rástla aj závisť jeho susedov. A nielen susedov, ale aj členov jeho vlastnej rodiny. To všetko viedlo k jeho záhube. Tacitus vo svojich *Letopisoch* opisuje jeho koniec nasledovne: „V tom istom čase Vannia, ktorého do čela Kvádov postavil Drusus Caesar, vyhnali z jeho kráľovstva; v prvom období vlády bol slávny a obľúbený u obyvateľov, neskôr, keď postupom času spyšnel, zahubila ho nenávisť susedov a domáce rozbroje. Zosnoval to hermudurský kráľ Vibilius a spolu s ním Vangio a Sido, synovia Vanniovej sestry. Vannius mal vlastnú iba pechotu, jazdu tvorili sarmatskí Jazygovia, to všetko však nestačilo na presilu nepriateľov, preto sa rozhodol brániť sa v pevnostiach a preťahovať vojnu. Lenže Jazygovia neznášali obliehanie, túlali sa po okolitých poliach, a tak vyvolali nevyhnutnú zrážku. Vannius teda vyšiel zo svojich pevností a prehral bitku, aj keď sa mu v nešťastí dostalo chvály, že sám sa chytil meča a utrpel čestné zranenia. Naostatok sa uchýlil k loďstvu, ktoré čakalo na Dunaji; za ním sa čoskoro pobrali jeho stúpenci; dostali role a usadili sa v Panónii. Jeho ríšu si medzi sebou rozdelili Vangio a Sido."

Keďže ani o Vangiovi, ani o Sidovi sa historické anály (až na malé výnimky) nezmieňujú, dá sa s určitosťou povedať, že porážkou Vannia a jeho odchodom do exilu sa definitívne ukončilo aj trvanie jeho ríše. Prvej na území dnešného Slovenska.

Vanniova ríša nebola ani svojou veľkosťou, ani dôležitosťou z celoeurópskeho pohľadu nijako významná. Je však dôkazom toho, že dávno predtým, ako sem prišli Slovania, tu existovalo kmeňové zoskupenie schopné vybudovať ucelenú ríšu. Dokonca takú, že ju uznával aj sám veľký Rím.

* * *

Hlavný zdroj: Segeš, V. a kol. (2010): *Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska a Slovákov*, SPN, ISBN 978-80-10-02029-3.

· 2 ·

* Atila *

406 ··· 453

Volali ho „Bič boží"

„Bol to muž narodený na tento svet, aby zatriasol národmi, pohroma všetkých zemí, bol tým, kto vydesil celé ľudstvo strašnou povesťou, ktorá ho sprevádzala."

Takto charakterizuje Atilu východorímsky diplomat Priscus, ktorý sa s „pohromou všetkých zemí" osobne stretol. Čo sa týka výzoru hunského náčelníka, Priscus ho opisuje nasledovne: „Mal spupnú chôdzu, očami gúľal sem a tam, takže sila jeho nadutého ducha sa odrážala v pohyboch jeho tela... Bol nízkeho vzrastu, so širokým hrudníkom a veľkou hlavou; jeho oči boli malé, brada riedka a pretkaná šedinami; a mal plochý nos a tmavú pokožku dokazujúcu jeho pôvod." Priscus rozhodne nebol Atilovým obdivovateľom.

V prvej polovici 5. storočia bola Európa v akomsi metastabilnom stave. Po rozpade Rímskej ríše na Západorímsku a Východorímsku ríšu ich vplyv na dianie okolitého sveta pomaly vyprchával, hoci stále boli hlavnými dejinotvornými útvarmi civilizovaného sveta. Limes romanus, sieť vojenských opevnení na hranici ríše, bola stále funkčná a schopná kontrolovať (s väčšou či menšou úspešnosťou) dianie vnútri Rímskej ríše, aj ju chrániť (tiež s väčšou či menšou úspešnosťou) pred útokmi z opačnej strany hranice.

Nejednotná politika obidvoch častí ríše voči germánskym kmeňom však viedla k častým vojnám s týmito kmeňmi, ktoré boli prerušované obdobiami relatívneho mieru. Príkladom môžu byť vzťahy rímskych ríš s vizigótskymi kmeňmi. Tie najskôr v roku 378 na hlavu porazili východorímsku armádu v bitke pri Adrianopole (dnešné mesto Edirne v Turecku), aby s nimi následne uzavrel v roku 392 rímsky cisár Theodosius I. mierovú zmluvu. Tá vydržala do roku 410, keď Vizigóti